

**СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА
МОВА. МОРФОЛОГІЯ**

Міністерство освіти і науки України
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Факультет української філології
Кафедра української мови та методики її навчання

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА. МОРФОЛОГІЯ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до практичних занять для студентів-філологів
освітнього ступеня «бакалавр»

Умань – 2017

УДК 811.161.2'366(075.8)

ББК 81.411.1 – 21я73

Р 62

Рекомендовано до друку кафедрою української мови та методики її навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (*протокол № 2 від 28 вересня 2017 року*) та вченою радою факультету української філології (*протокол № 2 від 25 жовтня 2017 року*).

Рецензенти:

Гонца І. С. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та методики її навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Коломієць І. І. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та методики її навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Мойсієнко А. К. – доктор філологічних наук, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Сучасна українська літературна мова. Морфологія : методичні рекомендації до практичних занять та самостійної роботи для студентів-філологів вищих навчальних закладів освітнього ступеня «бакалавр» / уклад. В. В. Розгон. – Умань: ВПЦ «Візаві», 2017. – 78 с.

Методичні рекомендації до практичних занять і самостійної роботи з морфології сучасної української літературної мови підготовлено для студентів-філологів вищих навчальних закладів спеціальності «Українська мова і література» ОС «бакалавр». У методичних рекомендаціях подано програму дисципліни, тематику та плани практичних занять, завдання для домашньої роботи, питання для самостійної роботи, список базової та допоміжної літератури, розподіл балів оцінювання успішності студента.

© В. Розгон, 2017

ЗМІСТ

Програма навчальної дисципліни.....	5
Практичне заняття №1.....	33
Практичне заняття №2.....	35
Практичне заняття №3-4.....	38
Практичне заняття №5.....	45
Практичне заняття №6.....	48
Практичне заняття №7.....	51
Практичне заняття №8.....	54
Практичне заняття №9.....	56
Практичне заняття №10.....	58
Практичне заняття №11.....	67
Практичне заняття №12.....	70
Практичне заняття №13.....	75

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
К-ість кредитів – 8	Галузь знань: <u>0203 Гуманітарні науки</u> (шифр і назва)	Нормативна	
	Напрямок підготовки: <u>6.020303 Філологія.</u> <u>Українська мова та література</u> (шифр і назва)		
Модулів – 2	Спеціальність: <u>Українська мова і література</u>	Рік підготовки	
Змістових модулів – 4		3-й	3-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання _____ (назва)		Семестр	
Загальна кількість годин – 240		5-й / 6-й	5-й / 6-й
		Лекції	

<p>Тижневих годин для денної форми навчання:</p> <p>аудиторних – 4</p> <p>самостійної роботи студента – 4</p>	<p>Освітньо-кваліфікаційний рівень:</p> <p><u>бакалавр</u></p>	28 год. /	
		28 год.	
		Практичні, семінарські	
		26 год. /	8/6 год
		26 год.	
		Лабораторні	
		6 /	2 год
		6 год.	
		Самостійна робота	
		40 /	62/64год
36 год.			
Індивідуальні завдання:			
22/24 год.	42/40		
Вид контролю:			
залік / екз.	залік / екз.		

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета: вивчити та засвоїти на теоретичному й практичному рівнях морфологічні особливості сучасної української літературної мови.

Завдання:

- засвоїти основні поняття граматичної науки: а) граматичне значення; б) граматична форма; в) граматичні категорії;
- удосконалювати вміння виділення певної словоформи з контексту та розподіл її на змінну та незмінну;
- встановлення місця змінної частини мови в парадигматичному ряді слова;
- ознайомлення з проблемою поділу слів на частини мови;
- здійснення міжпредметних зв'язків: при вивченні морфології використовувати знання, отримані студентами при вивченні української та зарубіжної літератур, українознавства, історії та інших дисциплін;
- ознайомлення з результатами нових наукових досліджень.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

ЗНАТИ:

- визначення усіх частин мови, їхні морфологічні ознаки та синтаксичні функції;
- класифікації усіх частин мови за значенням, морфологічною будовою, функцією та особливостями відмінювання; умови творення та вживання кожного розряду (групи);
- поняття про ступені порівняння якісних прикметників і якісно-означальних прислівників та їх форми;
- групи якісних прикметників і якісно-означальних прислівників, які не утворюють ступені порівняння;
- способи творення усіх частин мови;
- особливості правопису усіх частин мови.

ВМІТИ:

- знаходити самостійні та службові частини мови в тексті, визначати їхні граматичні та синтаксичні особливості;
- визначати лексико-граматичні розряди самостійних та службових частин мови;
- пояснювати явище переходу однієї частини мови з одного розряду в інший;
- утворювати ступені порівняння від якісних прикметників;
- визначати форми прикметників за флексією;
- розрізняти групи прикметників за кінцевим приголосним основи;
- відмінювати змінні самостійні частини мови;
- робити повний морфологічний розбір усіх частин мови;
- визначати способи творення усіх частин мови; утворювати складні за будовою частини мови;
- правильно писати самостійні та службові частини мови.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. ІМЕННІ ЧАСТИНИ МОВИ

Тема 1.1. Прикметник

Прикметник як частина мови. Морфологічні ознаки та синтаксична роль прикметників. Розряди прикметників за значенням. Ступені порівняння якісних прикметників. Творення та правопис прикметників. Ад'ективація.

Тема 1.2. Відмінювання прикметників

Тверда та м'яка групи прикметників. Відмінювання прикметників твердої групи. Відмінювання прикметників м'якої групи. Відмінювання прикметників на *-лиций*.

Тема 1.3. Числівник

Числівник як частина мови: загальнокатегоріальне значення, морфологічні категорії та синтаксичні функції. Розряди числівників за значенням. Групи числівників за будовою.

Тема 1.4. Відмінювання числівників

Відмінювання кількісних прикметників: а) особливості відмінювання власне кількісних числівників; б) відмінювання неозначено-кількісних числівників; в) відмінювання збірних числівників; г) відмінювання дробових числівників.

Тема 1.5. Займенник

Лінгвістичний статус займенника. Місце займенника у традиційній класифікації частин мови. Загальне поняття про займенник як частину мови. Співвідношення займенника з іншими частинами мови. Лексико-граматичні розряди займенників.

Тема 1.6. Словозміна займенників

Відмінювання займенників, співвідносних з іменниками. Відмінювання атрибутивних займенників. Відмінювання узагальнено-кількісних числівників. Перехід займенників в інші частини мови. Явище прономіналізації (перехід до класу займенників інших частин мови). Стилiстичне вживання займенників.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. ПРИСЛІВНИК ЯК ЧАСТИНА МОВИ

Тема 1.7. Прислівник як частина мови

Значення, морфологічні ознаки та синтаксичні ознаки прислівників. Способи творення прислівників.

Тема 1.8. Структурно-семантичні розряди прислівників

Семантичні, морфологічні ознаки означальних, обставинних, безособово-предикативних, модальних прислівників.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III. ДІЄСЛІВНІ ФОРМИ

Тема 2.1. Дієслово як частина мови

Значення дієслова, його морфологічні ознаки та синтаксичні функції. Дієвідмінювані, відмінкові та незмінні форми дієслова. Неозначена форма дієслова. Дві основи дієслова, їх роль в утворенні дієслівних форм.

Тема 2.2. Загальнодієслівні граматичні категорії

Категорія виду дієслова. Двовидові дієслова. Одновидові дієслова. Корелятивна видова пара. Категорія стану. Категорія перехідності / неперехідності.

Тема 2.3. Категорія особи, роду, числа дієслова

Значення категорії особи, роду і числа дієслова та їх морфологічне вираження. Дієвідмінювання. Поділ дієслів на дієвідміни.

Тема 2.4. Категорія часу дієслова

Категорія часу як морфологічна словозмінна категорія дієслова. Категоріальне значення теперішнього часу. Творення дієслівних форм теперішнього часу. Значення та творення дієслівних форм минулого часу. Давноминулий час. Основне значення та творення дієслівних форм майбутнього часу. Вторинні значення форм часу.

Тема 2.5. Категорія способу дієслова

Спосіб як морфологічна словозмінна категорія дієслова. Значення та творення форм дійсного способу. Значення та творення форм наказового способу. Значення та творення форм умовного способу. Вторинні значення форм способу.

Тема 2.6. Форми дієслова

Дієприкметник як особлива форма дієслова. Творення активних і пасивних дієприкметників. Дієслівні форми на -но, -то. Дієприслівник як особлива форма дієслова. Творення дієприслівників доконаного та недоконаного виду.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ IV. СЛУЖБОВІ ЧАСТИНИ МОВИ. ВИГУКИ. ЗВУКОНАСЛІДУВАННЯ

Тема 3.1. Прийменник

Основні особливості службових частин мови. Загальні відомості про прийменник. Походження прийменників та їх морфологічний склад.

Тема 3.2. Сполучник

Загальне поняття про сполучник. Морфологічний склад сполучників. Сполучники сурядності та підрядності.

Тема 3.3. Частка

Проблема статусу часток, морфологічні ознаки та синтаксичні функції. Склад часток за походженням. Класифікація часток за значенням і функцією.

Тема 3.4. Вигук. Звуконаслідування

Загальні відомості про вигук як частину мови. Творення та звукова система вигуків. Розряди вигуків за значенням. Звуконаслідувальні слова.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.		л	п	лаб	інд	с.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
МОДУЛЬ 1												
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. ІМЕННІ ЧАСТИНИ МОВИ												
Тема 1. Прикметник як частина мови	18	4	4	2	2	6	14	2			4	8
Тема 2. Відмінювання прикметників.	14	4	4		2	4	18		2		6	10
Тема 3. Числівник як частина мови.	14	4	2		2	6	16	2			6	8
Тема 4. Відмінювання числівників.	20	4	4	2	4	6	21		2	1	6	12
Тема 5. Займенник як частина мови.	14	4	2	2		4	16		2		6	8

Тема 6. Словозміна займенників.	14	2	4		2	6	15			1	6	8
					2							
Разом за змістовим модулем 1	94	22	20	6	14	32	100	4	6	2	34	54

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. ПРИСЛІВНИК ЯК ЧАСТИНА МОВИ

Тема 1. Прислівник як частина мови	10	2	2	-	2	4	12	4			4	4
Тема 2. Значеннєві розряди прислівників	16	4	4	-		4	8		2		4	4
					4							
Разом за змістовим модулем 2	26	6	6	-	6	8	20	4	2		8	8
Усього годин	120	28	26	6	20	40	120	8	8		42	62

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III. ДІЄСЛІВНІ ФОРМИ

тема 1. Дієслово як частина мови	12	4	4		2	2	12	2			4	6
Тема 2. Загальнодієслівні категорії	16	4	4	2	2	4	16	2	2		6	6
Тема 3. Категорії роду, числа, особи	10	4	2		2	2	12	2	1		4	6
Тема 4. Категорія часу дієслів	8	2	2		2	2	14				6	8
Тема 5. Категорія способу дієслів	10	2	2	2	2	2	13				4	8
Тема 6. Форми дієслова	16	4	4	2	2	4	9		1		2	6
Разом за змістовим модулем 3	72	20	18	6	12	16	76	6	4		26	40
Тема 1. Прийменник	10	2	2	-	2	4	7			1	2	4
Тема 2. Сполучник	10	2	2	-	2	4	12	2	1	1	4	4
Тема 3. Частка	8	2	2	-	2	2	7		1		2	4
Тема 4. Вигук. звуконаслідування	8	2	2	-	2	2	6				2	4
Разом за змістовим модулем 4	36	8	8	-	8	12	32	2	2	2	10	16
Усього годин	108	28	26	6	20	28	108	8	6	2	36	56

Модуль 2												
ІНДЗ	12	-	-	-	4	8	12	-	-	-	4	8
Усього	120	28	26	6	24	36	120	8	6	2	40	64
Усього годин	240	56	52	12	46	74	240	16	14	2	82	126

5. ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Не передбачені програмою дисципліни

6. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ п/п	ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	Кількість годин
І семестр		
1.	Прикметник як частина мови.	2
2.	Словозміна прикметників.	2
3-4.	Творення та правопис прикметників. Граматичний розбір прикметників.	4
5.	Числівник як частина мови.	2
6.	Відмінювання числівників	2
7.	Правопис та наголошення числівників. Морфологічний розбір числівників	2
8.	Займенник як частина мови	2

9.	Словозміна займенників	2
10.	Правопис займенників. Морфологічний розбір займенників	2
11.	Прислівник як частина мови. Значеннєві розряди прислівників.	2
12.	Творення та написання прислівників. Морфологічний аналіз прислівників.	2
13.	Контрольна робота	2
II семестр		
1.	Дієслово як частина мови.	2
2.	Категорія виду дієслова.	2
3.	Перехідні й неперехідні дієслова. Категорія стану дієслова.	2
4.	Категорія стану дієслова.	2
5.	Категорії особи, числа і роду дієслова. Дієвідмінювання.	2
6.	Категорія часу дієслова.	2
7.	Категорія способу дієслова.	2
8.	Творення та правопис дієслів. Морфологічний розбір дієслівних форм.	2
9.	Дієприкметник.	2
10.	Дієприслівник.	2
11.	Прийменник. Сполучник.	2
12.	Частки.	2

13.	Вигуки. Звуконаслідування	2
-----	---------------------------	---

7. ТЕМИ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Іменні частини мови	4
2	Розряди прислівників за значенням	2
3	Загальнодієслівні граматичні категорії	4
4	Синтаксичні функції сполучників	2

8. САМОСТІЙНА РОБОТА

І семестр

40 год. – для студентів денної форми навчання;

62 год. – для студентів заочної форми навчання;

І. ПІДГОТУВАТИ КОНСПЕКТИ СТАТЕЙ:

1. Ярошевич Ірина. Становлення й кодифікація української морфологічної термінології // УМ. – 2010. – № 3. – С. 44 – 54.

2. Алефіренко Л. Б. Лексико-словотвірна синоніміка прикметників // Мовознавство. – 1980. – № 5. – С. 61– 65.

3. Сердюк Н. М., Сердюк М. І. Вправи на складні випадки вживання деяких прикметників // УМЛШ. – 1989. – № 11. – С. 35–38.

4. Тимкова В. А. Семантична неоднорідність двовалентних предикатів якості // Мовознавство. – 1999. – № 1. – С. 21–27.

5. Косенко Катерина. Формально-синтаксичні кореляти предикатів кількості в укр. мові // УМ. – 2012. – № 2. – С. 58–66.
6. Ющук Іван. Вивчення числівника в 6 класі // Дивослово. – 2005. – № 1. – С. 14–19.
7. Городенська Катерина. Обидва ока й обоє очей // УМ. – 2013. – № 3. – С. 155.
8. Городенська Катерина. Півтора літра, а не півтора літри // УМ. – 2013. – № 4. – С. 57.
9. Городенська Катерина. Про форми числівників у складних іменниках на *-річчя* // УМ. – 2014. – № 1. – С. 178.
10. Городенська Катерина. Три бр́ати, два дуби // УМ. – 2013. – № 3. – С. 47.
11. Городенська Катерина. Три незабутні і три незабутніх зустрічі // УМ. – 2012. – № 2. – С. 128.
12. Городенська Катерина. Що це за вживання від двохста до п'ятиста? // УМ. – 2013. – № 4. – С. 134.
13. Гінзбург Михайло. Про гендерні особливості займенникових іменників кожний, усякий, жодний // УМ. – 2014. – № 2. – С. 94 – 106.
14. Сич В. Ф. Заперечні займенники // УМЛШ. – 1980. – № 3. – С. 24 – 30.
15. Сич В. Ф. Присвійні займенники // УМЛШ. – 1982. – № 2. – С. 39 – 42.
16. Сич В. Ф. Перехід у займенники слів інших частин мови // УМЛШ. – 1984. – № 10. – С. 28 – 32.
17. Шелехова Г. Займенник // Дивослово. – 1995. – № 9.
18. Білоусенко І. П. Прислівники часу в сучасній українській мові // УМЛШ. – 1982. – № 7. – С. 43 – 45.
19. Висоцький Анатолій. Функціонально-синтаксичні сфери означальних прислівників в українській літературній мові // УМ. – 2013. – № 2. – С. 29 – 37.
20. Правила правопису прислівників за «Українським правописом» (1996). – С. 40 – 43.

21. Мукан Г. М. Морфологічна будова і способи творення прислівників // УМЛШ. – 1983. – № 10.

22. Бондаренко Неллі. Вивчення прислівника в 7 класі // УМЛШ. – 2005. – № 1. – С. 2–6.

23. Ощипко І. Й. Порівняльна характеристика відприкметникових прислівників (на матеріалі української, російської та білоруської мов) // Мовознавство. – 1977. – № 6. – С. 24 – 28.

II семестр

40 год. – для студентів денної форми навчання;

62 год. – для студентів заочної форми навчання

I. ПІДГОТУВАТИ КОНСПЕКТИ СТАТЕЙ:

1. Безпояско О. К. Інфінітив у функції другорядних членів речення // УМЛШ. – 1984. – № 3. – С. 51–53.

2. Білевич Т. Л. Дієслівна багатозначність у процесі розвитку мови // Мовознавство. – 1999. – № 1.

3. Передрій Г. Дієслово // Дивослово. – 1994. – № 4.

4. Таран Алла. До проблеми визначення синтаксичних функцій інфінітива // УМЛШ. – 2012. – № 2. – С. 11–14.

5. Сич В. Ф. Синтаксичні функції інфінітива // УМЛШ. – 1972. – №3. – С. 24–30.

6. Симонова Катерина. Граматичні категорії дієслова: основні підходи до вивчення // УМ. – 2012. – № 2. – С. 34-44.

7. Симонова Катерина. Граматичні категорії дієслова: основні підходи до вивчення // УМ. – 2012. – № 2. – С. 34 – 44.

8. Голянич М. І. Внутрішня валентність дієслівних утворень із значенням говоріння // Мовознавство – 1980. – № 3.

9. Калько М. І. Видова неоднорідність дієслів як вияв взаємодії категорій виду з їх лексичним значенням // Мовознавство. – 1990. – № 2. – С. 31 – 38.
10. Загнітко А. П. Аналітизм у системі дієслівних категорій // Мовознавство. – 1993. – № 4. – С. 25 – 32.
11. Лаврінець Олена. Пасивні конструкції з дієсловами на -ся в суч. наук. Мові: синонімія та паралелізм функціонування // УМ. – 2014. – № 1. – С. 61 – 75.
12. Лаврінець Олена. З історії вивчення предикативних форм на -но, -то в укр. мові // УМ. – 2012. – № 2. – С. 45 – 57.
13. Тулуб Володимир. Про обмеження на варіативність виду дієслівних форм та деякі функції видового протиставлення // УМ. – 2012. – № 1. – С. 18 – 31.
14. Борщ Е. Г. Пряме і переносне вживання особових форм дієслів теперішнього – майбутнього часу // УМЛШ. – 1973. – № 3. – С. 23 – 30.
15. Власенко Л. Варіантні значення особової парадигми дієслова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»: Зб. наук. праць. – Вип. II. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2005. – С. 85 – 89.
16. Барчук Володимир. Формальна і функціонально-семантична співвіднесеність категорій часу та способу // УМ. – 2011. – № 4. – С. 77 – 84.
17. Мельник Ю. В. Давноминулий час: проблема та гіпотези // Мовознавство. – 1996. – № 1. – С. 30 – 32.
18. Вихованець Іван. Дієслівно-іменниковий граматичний тип української мови // УМ. – 2012. – № 2. – С. 3 – 10.
19. Власенко Л. Метафоричне вживання граматичних форм дієслова // Лінгвістика: Зб. наук. праць. – Вип. 1. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2005. – С. 63 – 66.
20. Городенська К. Системна словотвірна співвіднесеність і реальне творення спільнокореневих дієслів та іменників // Лінгвістика: Зб. наук. праць. – Вип. 1. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2005. – С. 135 – 139.

21. Мельник Ірина. Відприкметникова дієслівна морфологічна транспозиція // УМ. – 2012. – № 2. – С. 11 – 23.

22. Булаховський Кирило. Активні дієприкметники в українській літературній мові: питання статусу й практичного вживання // УМЛШ. – 2012. – № 1. – С. 56 – 58.

23. Вихованець І. Частиномовний статус дієприкметників // Українська мова. – 2003. – № 2. – С. 54 – 60.

24. Гнатюк Г. М. Ад'єктивація дієприкметників у сучасній українській літературній мові // Мовознавство. – 1993. – № 1. – С. 19 – 29.

25. Голосовська Ганна. Активні дієприкметники в українській літературній мові: уживати чи ні? // УМ. – 2011. – № 4. – С. 63 – 71.

26. Голосовська Галина. Неповнозначні частини мови у функціональному аспекті // УМ. – 2012. – № 1. – С. 96 – 100.

27. Городенська Катерина. Повертаймо до вжитку парний сполучник *не так... як* // УМ. – 2013. – № 3. – С. 38.

28. Колесникова Таїсія. Вивчення сполучника на уроках української мови в 7 класі // УМЛШ. – 2012. – № 3. – С. 28 – 32.

29. Гальона Н. П. Функції модальних часток // УМЛШ. – 1990. – № 11.

30. Симонова К. С. Категоріальні ознаки та синтаксичні функції часток // УМЛШ. – 1983. – № 7. – С. 47 – 49.

31. Мацько Л. І. Система вигуків і звуконаслідувань // УМЛШ. – 1985. – № 2.

II. ПІДГОТУВАТИ ВІДПОВІДІ НА ПИТАННЯ:

Як характеризують прикметник у сучасній українській мові?

Яке категоріальне значення має прикметник?

Які морфологічні ознаки властиві прикметникові?

Яку синтаксичну функцію виконує прикметник у реченні? Приклади доберіть з творів художньої літератури (не менше трьох речень на кожний член речення).

Чому прикметник у сучасному мовознавстві вважають периферійною частиною мови?

Як поділяють прикметники за кінцеви приголосним основи?

Які значеннєво-граматичні розряди прикметників виділяють у сучасній українській мові?

Які типологічні ознаки мають якісні прикметники?

Які ознаки і властивості предметів називають якісні прикметники?

Які ознаки і властивості предметів називають відносні прикметники?

Які словотворчі ознаки мають присвійні прикметники?

З якою метою вживають у творах української літератури повні нестягнені форми прикметників?

Які аспекти прикметника як частини мови вивчають у профільній школі?

Як пишуться складні прикметники?

За допомогою яких суфіксів утворюються прикметники у сучасній українській мові?

За допомогою яких префіксів утворюються прикметники у сучасній українській мові?

Яке категоріальне значення має числівник?

Як характеризують числівник у сучасній українській мові?

Які морфологічні ознаки властиві числівникам різних значеннєвим розрядам?

Яку синтаксичну функцію виконує числівник у реченні? Приклади доберіть з творів художньої літератури (не менше трьох речень на кожний член речення).

Які значеннєві розряди виділяють у сучасній українській мові?

Які структурні розряди числівників виділяють у сучасній українській мові?

Які аспекти числівника як частини мови вивчають у профільній школі?

Чим відрізняється числівник від інших частин мови, які мають числове значення?

Що таке нумералізація? Наведіть приклади.

Як відмінюються складені власне кількісні числівники?

Як відмінюються порядкові числівники?

Як відмінюються дробові числівники у сучасній українській мові?

Які особливості синтаксичного зв'язку числівників?

Які числівники у сучасній українській мові не відмінюються?

Яке категоріальне значення має займенник ?

Як характеризують займенник у сучасній українській мові?

Які морфологічні ознаки властиві займенникам?

Яку синтаксичну функцію виконує займенник у реченні? Приклади доберіть з творів художньої літератури (не менше трьох речень на кожний член речення).

Чим відрізняється за своїм значенням займенники від інших іменних частин мови?

Що називається прономіналізацією? Приклади прономіналізації доберіть з творів художньої літератури.

Яке категоріальне значення має дієслово?

Як характеризують дієслово у сучасній українській мові?

Яку синтаксичну функцію виконує дієслово у реченні? Приклади доберіть з творів художньої літератури (не менше трьох речень на кожний член речення).

Які граматичні категорії властиві дієслову?

Які граматичні категорії вважають загальнодієслівними?

Які лексико-семантичні групи утворюють дієслова з неповною особовою парадигмою?

Які лексико-семантичні групи утворюють безособові дієслова?

У яких випадках одні способові форми дієслів вживаються замість інших?

Коли пишуться букви **е (є)**, **и (ї)** в особових закінченнях дієслів?

Що називається вербалізацією? Приклади вербалізації доберіть з творів художньої літератури.

Які приголосні звуки чергуються при творенні пасивних дієприкметників за допомогою суфікса **-ен-**?

Як називають перехід дієприкметників у прикметники? Приклади доберіть з творів художньої літератури.

Що називають препозитивацією? Приклади препозитивації доберіть з творів художньої літератури.

Чим сполучні слова відрізняються від сполучників? Приклади доберіть з творів художньої літератури (по три приклади).

9. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

1. Аналіз складних слів (на матеріалі творів І. Нечуя-Левицького «Князь Єремія Вишневецький», «Гетьман Іван Виговський»).

2. Характеристика складних слів (на матеріалі творів Т. Шевченка).

3. Аналіз прикметників (на матеріалі творів І. Багряного).

4. Аналіз відносних та присвійних прикметників (на матеріалі твору М. Стельмаха «Чотири броди»).

5. Аналіз узагальнено-предметних займенників (на матеріалі твору П. Загребельного «Диво»).

6. Аналіз якісних прикметників (на матеріалі творів Т. Шевченка).

7. Аналіз якісних прикметників (на матеріалі творів Ліни Костенко).

8. Характеристика неозначених займенників, вжитих у творі П. Загребельного «Євпраксія».

9. Аналіз одновидових дієслів, вжитих у творі М. Стельмаха «Чотири броди».

10. Аналіз одновидових дієслів, вжитих у творі М. Стельмаха «Кров людська – не водиця».

11. Аналіз одновидових дієслів, вжитих у творі П. Загребельного «Я – Богдан».

12. Характеристика синонімічних дієслів, вжитих у творах І. Багряного.

13. Аналіз слів, у яких відбуваються історичні чергування голосних (на матеріалі твору П. Загребельного «Диво»).

14. Аналіз слів, у яких відбуваються історичні чергування голосних (на матеріалі твору М. Стельмаха «Чотири броди»).

15. Аналіз слів, у яких зафіксовані дисимілятивні зміни (на матеріалі твору П. Загребельного «Диво»).

16. Аналіз слів, у яких зафіксовані дисимілятивні зміни (на матеріалі творів Т. Шевченка).

17. Аналіз слів, у яких зафіксовані дисимілятивні зміни (на матеріалі творів І. Нечуя-Левицького «Князь Єремія Вишневецький», «Гетьман Іван Виговський»).

18. Аналіз слів, у яких відбуваються історичні чергування приголосних (на матеріалі твору П. Загребельного «Євпраксія»).

19. Аналіз слів, у яких відбуваються історичні чергування приголосних (на матеріалі твору П. Загребельного «Роксолана»).

20. Аналіз слів, у яких зафіксовано асимілятивні процеси (на матеріалі творів І. Нечуя-Левицького «Князь Єремія Вишневецький», «Гетьман Іван Виговський»).

21. Аналіз слів, у яких зафіксовано асимілятивні процеси (на матеріалі творів Ліни Костенко).

22. Аналіз слів, у яких зафіксовано асимілятивні процеси (на матеріалі творів Т. Шевченка).

23. Аналіз складних іменників (на матеріалі поетичних творів І. Драча, Л. Костенко, В. Симоненка).

24. Аналіз складних іменників (на матеріалі творів І. Нечуя-Левицького).

25. Аналіз складних прикметників (на матеріалі творів І.П. Котляревського).

26. Лінгвістичний аналіз прислівників (на матеріалі творів Олеся Гончара).

27. Аналіз означальних прислівників (на матеріалі творів

І. Нечуя-Левицького).

28. Обставинні прислівники у творах Василя Шкляра.

29. Похідні прийменники у творах Івана Багряного.

30. Похідні прийменники у творах І. Нечуя-Левицького «Князь Єремія Вишневецький», «Гетьман Іван Виговський».

31. Аналіз часток, вжитих у творі П. Загребельного «Євпраксія».

32. Аналіз часток, вжитих у творах Ліни Костенко.

33. Аналіз сурядних сполучників, вжитих у творах Євгена Гуцала («Запах кропу, «Лось»).

34. Підрядні сполучники у творах П. Загребельного (структурно-семантична характеристика).

35. Парні сполучники у сучасних прозових творах.

36. Прислівники у творах Тараса Шевченка.

37. Якісні прикметники у сучасній поезії.

38. Прислівники у прозових творах улюбленого письменника.

39. Синонімічні дієслова на позначення процесу мовлення в сучасній історичній прозі.

40. Синонімічні дієслова на позначення руху в сучасній історичній прозі.

41. Відносні прикметники у творах улюбленого письменника.

42. Присвійні прикметники у творах улюбленого письменника.

43. Складні слова (прикметники, прислівники, займенники) у сучасній поезії.

44. Складні слова (прикметники, прислівники, займенники) у прозових творах улюбленого письменника.

45. Складні слова (прикметники, прислівники, займенники) у творах П. Загребельного

46. Складні слова (прикметники, прислівники, займенники) у творах В. Шкляра

47. Дієслова руху у творах І. Нечуя-Левицького «Князь Єремія Вишневецький», «Гетьман Іван Виговський».

48. Дієслова мовлення у творах І. Нечуя-Левицького «Князь Єремія Вишневецький», «Гетьман Іван Виговський».

49. Прислівники у творах І. Нечуя-Левицького «Князь Єремія Вишневецький», «Гетьман Іван Виговський».

50. Аналіз якісних прикметників на позначення кольору :

а) на матеріалі творів І. Нечуя-Левицького «Князь Єремія Вишневецький», «Гетьман Іван Виговський»;

б) на матеріалі творів Тараса Шевченка;

в) на матеріалі творів Ліни Костенко.

10. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Лекції з використанням сучасних інформаційних технологій, інтерактивні методи в процесі обговорення питань практичного заняття (мікрофон, мозкова атака та ін.); підготовка рефератів на задані теми; пояснення, бесіда, вправи.

11. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Методи контролю включають такі форми: поточне оцінювання на практичному занятті; оцінювання лабораторних робіт; оцінка за ІНДЗ (презентація); підсумковий модульний тестовий контроль; оцінка за індивідуальні домашні завдання.

Поточний контроль здійснюється у формі оцінювання на практичних, виголошення рефератів та участі у дискусіях, виконання практичних завдань до тем. Кожна частина курсу закінчується підсумковою письмовою роботою (тести). Курс закінчується заліком (екзаменом).

(відмінно):

вільне володіння основною термінологією морфології сучасної української літературної мови, вміння підтримувати дискусію, самостійне

опрацювання передбачених програмою теоретичних праць та статей, успішне виконання письмових завдань.

(добре):

загальна орієнтація у морфології сучасної української літературної мови, опрацювання передбачених програмою теоретичних текстів, участь в аудиторних обговореннях, здатність здійснювати морфологічний аналіз частин мови, виконання обов'язкових робіт на $\frac{3}{4}$.

(задовільно):

часткове опанування теоретичного матеріалу, загальне уявлення по зміст та основні ідеї передбачених програмою теоретичних праць, часткове здійснення морфологічного розбору частин мови, виконання на $\frac{1}{2}$ письмових завдань.

(незадовільно):

вибіркове знання основної мовознавчої термінології та методології, виконання на $\frac{1}{3}$ письмових завдань.

12. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ

<i>V семестр</i>																
Змістовий модуль I								Змістовий модуль II						ІНДЗ	Підсумковий контроль	Сума
<i>Кредит 1</i>				<i>Кредит 2</i>				<i>Кредит 3</i>			<i>Кредит 4,5</i>					
Т1	Т2	Т3	Л/р	Т5	Т6	Т7	Т8	Т9	Т10	Л/р	Т11	Т12	Т13	-	15	100
1	2	4	р	5	6	7	8	9	0	р	1	1	1			
5	5	5	10	5	5	5	5	5	5	10	5	5	10			

<i>VI семестр</i>																	
Змістовий модуль I								Змістовий модуль II						ІНДЗ	Підсумковий контроль	Сума	
<i>Кредит 1</i>					<i>Кредит 2</i>			<i>Кредит 3</i>		<i>Кредит 4,5</i>							
Т1	Т2	Т3	Т4	Л/р	Т5	Т6	Т7	Т8	Л/р	Т9	Т10	Т11	Т12	Т13	10	10	100
				1-2					3					13			
4	5	5	5	8	5	5	5	5	5	5	5	4	4	10			

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: НАЦІОНАЛЬНА ТА ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	відмінно	зараховано
82 – 89	добре	
75 – 81		
69 – 74	задовільно	
60 – 68		
35 – 59	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1 – 34	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Опорні конспекти лекцій, підручники, збірники вправ, ілюстративні матеріали, інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни.

14. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова:

1. Плющ М.Я. Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія. Підручник. 2-е видання, доповнене. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. – 328 с.
2. Сучасна українська літературна мова: Підручник / За ред. М. Я. Плющ. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К., 2009. – 429 с.
3. Сучасна українська літературна мова: Підручник / За ред. А. П. Грищенка. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К., 1997. – 493 с.
4. Сучасна українська мова: Морфологія : підручник / Л. А. Алексієнко, О. М. Зубань, І. В. Козленко; за ред. А. К. Мойсієнка ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К. : Знання, 2013. – 524 С.

Допоміжна:

1. Арполенко Г. П., Городенська К. Г., Щербатюк Г. Х. Числівник української мови. – К., 1980. – 179 с.
2. Безпояско О. К., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Граматика української мови: Морфологія. – К., 1993. – 485 с.
3. Вихованець І. Р. Прийменникова система української мови. – К., 1980. – 194 с.
4. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. – К., 1988. – 198 с.
5. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови: Академ. граматика укр. мови / І. Вихованець, К. Городенська; За ред. І. Вихованця. – К. : Унів. вид-во „Пульсари”, 2004. – 400 с.
6. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. – К. : Вища школа, 1985. – 360 с.
7. Гнатюк Г. М. Дієприкметник у сучасній українській літературній

мові. – К., 1982. – 169 с.

8. Головащук С. І. Складні випадки наголошення: Словник-довідник – К., 1995. – 192 с.

9. Головащук С. І. Словник наголосів. – К., 2003. – 319 с.

10. Головащук С. І. Українське літературне слововживання: Словник-довідник. – К., 1995. – 319 с.

11. Горпинич В. О. Морфологія української мови: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К., 2004. – С.156 – 227.

12. Жовтобрюх М. А., Кулик Б. М. Курс сучасної української літературної мови – К., 1972. – Ч.1. – 427 с.

13. Кононенко І. В. Прикметник у слов'янських мовах. Монографія. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2009. – 495 с.

14. Кучеренко І. К. Теоретичні питання граматики української мови: Морфологія. – Вінниця: „Поділля 2000”, 2003. – 464 с.

15. Орфографічний словник української мови / Уклад. С. І. Головащук, М. М. Пещак та ін. – К., 1999. – 989 с.

16. Полюга Л. М. Словник українських морфем : понад 45 000. / Л. М. Полюга. – Вид. 3-є, допов. і випр. – К. : Довіра, 2009. – 554 с.

17. Русанівський В. М. Структура українського дієслова. – К., 1971. – 315 с.

18. Словник труднощів української мови / За ред. С. Я. Єрмоленко. – К., 1989. – 336 с.

19. Сучасна українська літературна мова. Морфологія / За заг. ред. І. К. Білодіда. – К., 1969. – 583 с.

20. Українська мова: Енциклопедія / В. М. Русанівський та ін. – К., 2000. – 750 с.

21. Український правопис / НАН України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні; Інститут української мови – К. : Наукова думка, 2003. – 240 С.

ТЕМАТИКА ТА ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття № 1

ТЕМА: ПРИКМЕТНИК ЯК ЧАСТИНА МОВИ

ПЛАН

1. Прикметник як частина мови. Морфологічні ознаки та синтаксична роль прикметників.
3. Розряди прикметників за значенням.
4. Ступені порівняння якісних прикметників.

ЛІТЕРАТУРА

Базова:

1. Сучасна українська літературна мова: Підручник / А. П. Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін.; За ред. А. П. Грищенка. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К. : Вища школа, 1997. – С. 365-378.
2. Плющ М. Я. Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія. Підручник. 2-е видання, доповнене. – К. : Видавничий дім «Слово», 2010. – С. 190-207.
3. Сучасна українська мова: Морфологія : підручник / Л. А. Алексієнко, О. М. Зубань, І. В. Козленко; за ред. А. К. Мойсієнка ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К. : Знання, 2013. – С. 312-351.

Допоміжна:

1. Алефіренко Л. Б. Лексико-словотвірна синоніміка прикметників // Мовознавство. – 1980. – № 5. – С. 61– 65.

2. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови: Академ. граматики укр. мови / І. Вихованець, К. Городенська; За ред. І. Вихованця. – К.: Унів. вид-во „Пульсари”, 2004. – 400 с.

3. Глазова О. П. Українська мова : підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. П. Глазова. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2014. – 240 с.

4. Тимкова В. А. Семантична неоднорідність двовалентних предикатів якості // Мовознавство. – 1999. – № 1. – С. 21–27.

5. Кононенко І. В. Прикметник у слов'янських мовах. Монографія. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2009. – 495 с.

6. Кучеренко І. К. Теоретичні питання граматики української мови: Морфологія. – Вінниця : „Поділля 2000”, 2003. – 464 с.

7. Сучасна українська літературна мова. Морфологія / За заг. ред. І. К. Білодіда. – К., 1969. – 583 с.

8. Українська мова: Енциклопедія / В. М. Русанівський та ін. – К., 2000. – 750 с.

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

I. Підготувати конспекти статей

1. Алефіренко Л. Б. Лексико-словотвірна синоніміка прикметників // Мовознавство. – 1980. – № 5. – С. 61 – 65

2. Тимкової В. А. Семантична неоднорідність двовалентних предикатів якості // Мовознавство. – 1999. – № 1. – С. 21–27.

II. З творів Тараса Шевченка виписати 20 речень з різними розрядами прикметників та визначити їхню синтаксичну функцію.

Від 10 якісних прикметників утворити усі можливі форми ступенів порівняння.

Практичне заняття № 2

ТЕМА: СЛОВОЗМІНА ПРИКМЕТНИКІВ

План

1. Повні і короткі форми прикметників.
2. Поділ прикметників на групи за кінцевим приголосним основи.
2. Відмінювання прикметників твердої групи.
3. Відмінювання прикметників м'якої групи.
4. Відмінювання прикметників на *-лиций*.

ЛІТЕРАТУРА

Базова:

1. Сучасна українська літературна мова: Підручник/ А. П. Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін.; За ред. А. П. Грищенка. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К. : Вища школа, 1997. – С. 365 – 378.

2. Плющ М. Я. Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія. Підручник. 2-е видання, доповнене. – К. : Видавничий дім «Слово», 2010. – С 190 – 207.

3. Сучасна українська мова: Морфологія : підручник / Л. А. Алексієнко, О. М. Зубань, І. В. Козленко; за ред. А. К. Мойсієнка ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К. : Знання, 2013. – С. 312 – 351.

Допоміжна:

1. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. – К., 1988. – 198 с.

2. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови: Академ. граматики укр. мови / І. Вихованець, К. Городенська; За ред. І. Вихованця. – К. : Унів. вид-во „Пульсари”, 2004. – 400 с.

3. Глазова О. П. Українська мова : підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. П. Глазова. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2014. – 240 с.

4. Головащук С. І. Українське літературне слововживання: Словник-довідник. – К., 1995. – 319 с.

5. Горпинич В. О. Морфологія української мови: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К., 2004. – С.156 – 227.

6. Кононенко І. В. Прикметник у слов'янських мовах. Монографія. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2009. – 495 с.

7. Кучеренко І. К. Теоретичні питання граматики української мови: Морфологія. – Вінниця : «Поділля 2000», 2003. – 464 с.

8. Сучасна українська літературна мова. Морфологія / За заг. ред. І. К. Білодіда. – К., 1969. – 583 с.

9. Українська мова: Енциклопедія / В. М. Русанівський та ін. – К., 2000. – 750 с.

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

I. Підготувати повідомлення про семантичні особливості, походження та вживання невідмінюваних прикметників у сучасній українській мові невідмінювані.

II. Опрацювати параграф 30 за шкільним підручником :

Глазова О. П. Українська мова : підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. П. Глазова. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2014. – С. 162 – 165.

Виконати вправи 367, 368 (Глазова О. П. Українська мова : підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. П. Глазова. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2014. – С. 164 – 165).

III. З творів художньої літератури виписати прикметники:

- а) повної стягненої форми (5 речень);
- б) повної нестягненої форми (5 речень);
- в) короткої форми (5 речень).

ІУ. З творів художньої літератури виписати 3 речення з невідмінюваними прикметниками.

Практичне заняття № 3 - 4

ТЕМА: ТВОРЕННЯ ТА ПРАВОПИС ПРИКМЕТНИКІВ. ГРАМАТИЧНИЙ РОЗБІР ПРИКМЕТНИКІВ

ПЛАН

1. Суфіксальний словотвір та правопис якісних, відносних, присвійних прикметників;
2. Префіксальний словотвір та правопис якісних, відносних, присвійних прикметників;
3. Префіксально-суфіксальне творення прикметників;
4. Творення якісно-відносних, відносно-якісних, присвійно-відносних, присвійно-якісних прикметників;
5. Ад'єктивація.

ЛІТЕРАТУРА

Базова :

1. Сучасна українська літературна мова: Підручник/ А.П.Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін.; За ред. А. П. Грищенка. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К. : Вища школа, 1997. – С. 365 – 378.
2. Плющ М. Я. Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія. Підручник. 2-е видання, доповнене. – К. : Видавничий дім «Слово», 2010. – С. 190 – 207.
3. Сучасна українська мова: Морфологія : підручник / Л. А. Алексієнко, О. М. Зубань, І. В. Козленко; за ред. А. К. Мойсієнка ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К. : Знання, 2013. – С. 312 – 351.

Допоміжна :

1. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. – К., 1988. – 198 с.
2. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови: Академ. граматики укр. мови / І. Вихованець, К. Городенська; За ред. І. Вихованця. – К.: Унів. вид-во „Пульсари”, 2004. – 400 с.
3. Глазова О. П. Українська мова : підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. П. Глазова. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2014. – 240 с.
4. Головащук С. І. Українське літературне слововживання: Словник-довідник. – К., 1995. – 319 с.
5. Горпинич В. О. Морфологія української мови: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К., 2004. – С.156 – 227.
6. Кононенко І. В. Прикметник у слов'янських мовах. Монографія. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2009. – 495 с.
7. Кучеренко І. К. Теоретичні питання граматики української мови: Морфологія. – Вінниця: „Поділля 2000”, 2003. – 464 с.
8. Орфографічний словник української мови / Уклад. С. І. Головащук, М. М. Пещак та ін. – К., 1999. – 989 с.
9. Полюга Л. М. Словник українських морфем : понад 45 000. / Л. М. Полюга. – Вид. 3-є, допов. і випр. – К. : Довіра, 2009. – 554 с.
10. Сучасна українська літературна мова. Морфологія / За заг. ред. І. К. Білодіда. – К., 1969. – 583 с.
11. Український правопис / НАН України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні; Інститут української мови – К. : Наукова думка, 2003. – 240 С.

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

І. Користуючись словником (Полюга Л. М. Словник українських морфем : понад 45 000. / Л. М. Полюга. – Вид. 3-є, допов. і випр. – К. :

Довіра, 2009. – 554 с.) виписати прикметники, утворені за допомогою:

– суфіксів (по 5 прикметників з кожним суфіксом):

В-1 : -н-, -ав-, -яв-, -к-, -ськ-;

В-2 : -ов-, -ев-, -ів-, -ок-, -цьк-;

В-3 : -аст-, -яч-, -ивн-, -зьк-, -ин-;

– префіксів (по 5 прикметників з кожним префіксом):

В-1 : по-, пра-, ультра-;

В-2 : пра-, контр-, пре-;

В-3 : над-, за-, при-.

II. Виконати морфологічний розбір прикметників різних розрядів (по 3 кожного розряду за схемою):

Схема морфологічного розбору прикметника:

1. Аналізована словоформа. 2. Частина мови; поч. форма – Н. в. одн. чол., середн. чи жін. роду. 3. Розряд за значенням. 4. Ступінь порівняння (для якісних прикметників). 5. Форма за флексією. 6. Група за кінцевим приголосним основи. 7. Рід. 8. Число. 9. Відмінок. 10. Морфемний склад. 11. Спосіб словотворення. 12. Синтаксична роль. 13. Правопис.

В-1. Море насилало на суходіл пронизливу вільготність. В холодних мокрих сутінках тинялися по набережній люди, купчилися під ліхтарями, розходилися, щоб знову зібратися в світляному колі, глянути одне на одного, постояти, викурити цигарку, подивитися на темне море. Отаві не хотілося знов до людей. Відпочити в самотині – єдине, чого тепер бажав. Тому відразу звернув убік, повз знайомий старий платан, по вимощеній білими плитками доріжці побрався в мовчазну пільму. Про те, що сталося в кафе, не думав. Дивна порожнеча була в нього в грудях, у голові, йшов швидко, широкі білі плити твердо слалися йому під ноги, ззаду долинали до нього уривки людських розмов, накочувалися раз по раз пошуми моря, але чим далі він ішов, тим більша й більша тиша залягала в нього за плечима, тільки ще дихало спроквола

десь далеко море та стукали по твердих плитах підбори його черевиків: стук-стук!

І враз до нечастого стуку його підборів долучився новий звук, квапливий, знервований, ще далекий, але виразний і чіткий: тук-тук-тук! Так наче хтось наздоганяв його. Не зовсім приємне відчуття, коли в темряві, на пустельній дорозі, наздоганяє тебе хтось невідомий. До того ж Отаві аж ніяк не хотілося, щоб хтось порушував його самотність. Тому він надав ходи, хоча й так був певний, що навряд чи зможе будь-хто наздогнати його. Хіба що матиме ще довші ноги (П. Загребельний).

В-2. Велетенський чоловік з побитим крутою сивизною диким заростом на голові й на обличчі, прикритий спереду шкурою тура, зачепленою грубим ремнем за схожу на стовбур старого дуба шию, чаклував над полум'ям. Червоне, жовте, сизе, а то зненацька шугне звідти чорне і злякано сховається за миготливу червоність, бузкова каламуть розчиняється в ніжній синяві, – барви народжувалися, вигравали, мінилися, барви жили буйним, веселим життям спершу в горні, потім на обличчі, на широких дідових руках, на всій його могутній постаті, а відтак пливли на Сивоока, проходили крізь нього, і він відчував, що починає жити цими барвами, оцими вогняними спалахами в задимленій хижі, а ще він жив відвагою такою самою, як та, що була в дідових руках, коли вони без страху занурювалися в нуртовисько полум'я і дістлвали звідти заціловані вогнем дивні речі, що світилися барвами, ще несподіванішими й яснішими, ніж бачив хлопець на землі й на небі.

Дід був – Родим, а він – Сивоок. Це сприймалося як даність, це починалося ще з непам'яті так само, як полум'я, як дідові руки, як податлива глина в тих руках, як веселковість барв, серед якої виростав малий (П. Загребельний).

В-3. Родим не казав Сивоокові ніколи нічого, не пояснював, що діється в полум'ї і на глині, на яку крізь соломинки, вставлені в турячі роги з краскою, краплювалися співучі барви. Не почув з його уст малий назви жодного бога,

але незабаром знав уже всіх, вловивши то раз, то вдруге з уст заброд-купців, які торгувалися з Родимом за його посуд і за його богів, і вже знав, що отой чотирилиций, скупчений у мудрості своїх чотирьохликів, повернутих на всі чотири сторони світу, – Світовид, а той гнівливий, іскряно-жовтий – то бог блискавиць Перун, а зелений, мов причаєність лісових гущавин, – пастуший покровитель Велес, а той надутий, мов купка, ширококоніздрий, з жадібними очима – то Сварог, верховний бог неба і світу; найліпший же для Сивоока видавався Ярило, господар всього плодючого й родючого, щедрий, всемогутній мідяноголий бог, завітчаний таким веселим зелом, яке нікому й не снилося. Сивоок довго не міг збагнути, чому найближче до серця йому саме цей бог, і тільки згодом, якимось випадком, підгледівши, як Родим з особливою старанністю чаклує над новим Ярилом, побачив: підгледівши, як Родим з особливою старанністю чаклує над новим Ярилом, побачив: дід дає богові своє поличчя!

В цьому Сивоок не вбачав нічого дивного, бо вже давно запримітив спільність між богами і дідом Родимом. Мовчали боги, мовчав і Родим (П. Загребельний).

В-4. Як той чорний крук, визирав у темряві, де лежали Родимові боги. Чи наділений був од свого Христа даром, чи мав надзвичайно вигострене око на все, що недбало лежить, а чи просто хтось заздальгідь намовив його, підказав? Хоч як воно там було, а тільки понурий заброда, вигукнувши свої слова про нищення, спрямувався одразу до кутка, де зберігалось дороге Родимові його працею, вмінням, надто ж – вірою, успадкованою від предків, які ще й з могил керували всіма живущими, направляли їхні дії і душі. Чорний плутовався в довгій своїй киреї, поки він зумів ступнути раз, його поплічники, певно, вже набувши попередньо відповідного вміння, миттю сипнули з двох боків, завирували по хижі, ламали все, троцили, нищили.

– Не руш! – страшним голосом гукнув Родим і з нелюдським стогоном похилився на чорного, заносючи свій широкий меч, заносючи не нагально, як тоді, коли боронився від настирливих зайд-купців, а мовби намірюючись тільки

відлякати напасників, примусити їх схаменутися, відступити, поки не пізно. Але згубним виявився Родимів намір. Ще не встигла рука його підняти меча догори, ще повільно рухалася вона, описуючи велику дугу, як раптом позаду, не примічений ні Родимом, ні навіть Сивооком, який, здавалося, не випускав з ока нічого, що діялося внизу, меч блиснув коротко й зловісно, і Сивоок з жахом побачив, як Родимова правиця, мов у кошмарному видінні, відокремилася від тіла і разом з мечем зів'яло впала на землю. Тоді набігло ще кілька ззаду й з боків, зблиснули мечі, сталася колотнеча, а коли все розскочилося, Родима не було, тільки темніло щось на долівці, велике й нерухоме (П. Загребельний).

В-5. Один був мов веселе палахкотюче полум'я, другий – темний, ніби земний кряж, один, здавалося, ще й не усвідомлював до пуття, на що зважився, другий трактував сутичку поважно, бо вже раз він став до бою, то мав бути бій, мав тут бути переможений і переможець, один мав піти собі далі, як і досі ходив вільно й незалежно, а другий лягти, може, й довіку. По тому, як напружилися м'язи на могутній шиї в Бутеня, як виставив він на супротивника свої неосяжні роги, можна було не мати ніякого сумніву щодо перебігу сутички, і Сивоок немало дивувався легковажності Рудевій. А той і собі надувся, напиндючився, наставив свої тонкі ріжки проти замшілого пакілля старого і ще мовби й посунувся трохи наперед, щоб зчепитися в смертельному поєдинку з непереборним досвідченим туром, але в останню мить зненацька стрибнув убік, вихнув якимось смішно головою і, видно, й сам не відаючи, що чинить, шпортонув Бутеня рогом в заднє ліве стегно. Він загнав ріг так глибоко, що аж зупинився, переляканий свавільним своїм учинком, але відразу ж схаменувся, рвонувся всім тілом ще більше убік і, проорюючи в заволохатілому стегні Бутеня широку й глибоку борозну, вирвав свою зброю і кинувся навтіч.

Але Бутень не став його переслідувати. Глухо заревівши навздогін своєму ворогові, він тяжко повернувся і посунув до заростів. З широкої рани біла густачервона кров. Тур ішов важче й важче, дедалі більше припадав на поранену ногу, але не падав, мабуть, не хотів ганьбитися перед усім турячим

племенем, прагнув сховатися з своєю бідною, тому простував до молодих хащів, де знайшов би прихисток, і їжу, і, може, воду (П. Загребельний).

Ш. З творів художньої літератури виписати приклади ад'єктивації (5 речень).

ІУ. Опрацювати параграф 27 за шкільним підручником :

Глазова О. П. Українська мова : підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. П. Глазова. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2014. – С. 145 – 149.

Виконати вправи 329, 337.

У. З творів художньої літератури виписати речення (по 2 речення на кожний роряд) з якісно-відносними, відносно-якісними, присвійно-відносними, присвійно-якісними прикметниками.

Практичне заняття № 5

ТЕМА: ЧИСЛІВНИК ЯК ЧАСТИНА МОВИ

ПЛАН

1. Числівник як частина мови: загальнокатегоріальне значення, морфологічні ознаки та синтаксична функція.
2. Розряди числівників за значенням.
3. Групи числівників за будовою.

ЛІТЕРАТУРА

Базова :

1. Сучасна українська літературна мова: Підручник / А.П.Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін.; За ред. А. П. Грищенка. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К. : Вища школа, 1997. – С. 378 – 393
2. Плющ М. Я. Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія. Підручник. 2-е видання, доповнене. – К. : Видавничий дім «Слово», 2010. – С. 207 – 220.
3. Сучасна українська мова: Морфологія : підручник / Л. А. Алексієнко, О. М. Зубань, І. В. Козленко; за ред. А. К. Мойсієнка ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К. : Знання, 2013. – С. 351 – 368.

Допоміжна :

1. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. – К., 1988. – 198 с.
2. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови: Академ. граматика укр. мови / І. Вихованець, К. Городенська; За ред. І. Вихованця. – К.: Унів. вид-во „Пульсари”, 2004. – 400 с.

3. Глазова О. П. Українська мова : підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. П. Глазова. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2014. – 240 с.
4. Головащук С. І. Українське літературне слововживання: Словник-довідник. – К., 1995. – 319 с.
5. Горпинич В. О. Морфологія української мови: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К., 2004. – С.156 – 227.
6. Кучеренко І. К. Теоретичні питання граматики української мови: Морфологія. – Вінниця: „Поділля 2000”, 2003. – 464 с.
8. Сучасна українська літературна мова. Морфологія / За заг. ред. І. К. Білодіда. – К., 1969. – 583 с.
9. Арполенко Г. П., Городенська К. Г., Щербатюк Г. Х. Числівник української мови. – К., 1980.

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

I. Підготувати конспекти статей :

1. Баранник Д. Х. поняттєва категорія порядковості (до питання про включення в категоріальну систему мовних явищ) // Мовознавство. – 1992. – № 5 – С. 17 – 19.
2. Городенська Катерина. Три брати, два дуби // УМ. – 2013. – № 3. – С. 47.
3. Ющук Іван. Вивчення числівника в 6 класі // Дивослово. – 2005. – № 1. – С. 14 – 19.

II. Виконати вправи:

248, 249 (Плющ М. Я. Сучасна українська літературна мова : Зб. вправ : Навч. посібник / М. Я. Плющ, О. І. Леута, Н. П. Гальона. – К. : Вища шк., 1995. – С. 92 – 93.);

428 (Глазова О. П. Українська мова : підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. П. Глазова. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2014. – С. 188).

III. З творів художньої літератури виписати речення з іменниками (5 речень), прислівниками (5 речень), що мають кількісне значення, та визначити їхню синтаксичну функцію.

Практичне заняття № 6

ТЕМА: ВІДМІНЮВАННЯ ЧИСЛІВНИКІВ

ПЛАН

1. Відмінкові парадигми кількісних числівників:
 - а) власне кількісних числівників (простих, складних і складених);
 - б) збірних числівників;
 - в) дробових числівників;
 - г) неозначено - кількісних числівників.
2. Відмінювання порядкових числівників.

ЛІТЕРАТУРА

Базова :

1. Сучасна українська літературна мова: Підручник/ А.П.Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін.; За ред. А. П. Грищенка. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К. : Вища школа, 1997. – С. 389 – 392.
2. Плющ М. Я. Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія. Підручник. 2-е видання, доповнене. – К. : Видавничий дім «Слово», 2010. – С. 216 – 220.
3. Сучасна українська мова: Морфологія : підручник / Л. А. Алексієнко, О. М. Зубань, І. В. Козленко; за ред. А. К. Мойсієнка ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К. : Знання, 2013. – С. 360 – 367.

Допоміжна :

1. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. – К., 1988. – 198 с.
2. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови: Академ.

граматика укр. мови / І. Вихованець, К. Городенська; За ред. І. Вихованця. – К. : Унів. вид-во „Пульсари”, 2004. – 400 с.

3. Глазова О. П. Українська мова : підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. П. Глазова. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2014. – 240 с.

4. Головащук С. І. Українське літературне слововживання: Словник-довідник. – К., 1995. – 319 с.

5. Горпинич В. О. Морфологія української мови: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К., 2004. – С.156 – 227.

6. Кучеренко І. К. Теоретичні питання граматики української мови: Морфологія. – Вінниця: „Поділля 2000”, 2003. – 464 с.

8. Сучасна українська літературна мова. Морфологія / За заг. ред. І. К. Білодіда. – К., 1969. – 583 с.

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

I. Підготувати конспекти :

Городенська Катерина. Обидва ока й обоє очей // УМ. – 2013. – № 3. – С. 155.

Городенська Катерина. Півтора літра, а не півтора літри // УМ. – 2013. – № 4. – С. 57.

Городенська Катерина. Три незабутні і три незабутніх зустрічі // УМ. – 2012. – № 2. – С. 128.

II. Виконати вправи:

252, 254 (Плющ М. Я. Сучасна українська літературна мова : Зб. вправ : Навч. посібник / М. Я. Плющ, О. І. Леута, Н. П. Гальона. – К. : Вища шк., 1995. – С. 92 - 93.);

431, 433 (Глазова О. П. Українська мова : підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. П. Глазова. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2014. – С. 190).

III. Провідміняти власне кількісні складені числівники:

В-1. 444 555, 789 456;

В-2. 777 999, 346 989;

В-3. 333 666, 787 925;

В-4. 888 222, 486 545;

В-5. 456 789, 654 999.

В-6. 345 679, 222 376.

В-7. 875 376, 542113.

В-8. 314 676, 888777.

В-9. 999 858, 615765.

В-10. 819 449, 757 396.

Практичне заняття № 7

ТЕМА: ПРАВОПИС ТА НАГОЛОШЕННЯ ЧИСЛІВНИКІВ. МОРФОЛОГІЧНИЙ РОЗБІР ЧИСЛІВНИКІВ

ПЛАН

1. Правопис числівників у сучасній українській мові.
2. Особливості наголошування числівників.
3. Морфологічний розбір числівників.

ЛІТЕРАТУРА

Базова :

1. Сучасна українська літературна мова: Підручник/ А.П.Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін.; За ред. А. П. Грищенка. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К. : Вища школа, 1997. – С. 392 – 393.
2. Плющ М. Я. Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія. Підручник. 2-е видання, доповнене. – К. : Видавничий дім «Слово», 2010. – С. 207 – 220.
3. Сучасна українська мова: Морфологія : підручник / Л. А. Алексієнко, О. М. Зубань, І. В. Козленко; за ред. А. К. Мойсієнка ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К. : Знання, 2013. – С. 351 – 368.

Допоміжна :

1. Глазова О. П. Українська мова : підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. П. Глазова. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2014. – 240 с.
2. Головащук С. І. Українське літературне слововживання: Словник-довідник. – К., 1995. – 319 с.
3. Головащук С. І. Складні випадки наголошення: Словник-довідник – К.,

1995. – 192 с.

4. Головащук С. І. Словник наголосів. – К., 2003. – 319 с.

5. Горпинич В. О. Морфологія української мови: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К., 2004. – С.156 – 227.

6. Сучасна українська літературна мова. Морфологія / За заг. ред. І. К. Білодіда. – К., 1969. – 583 с.

7. Український правопис / НАН України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні; Інститут української мови – К. : Наукова думка, 2003. – 240 С.

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

I. Підготувати конспекти:

Городенська Катерина. Що це за вживання від двохста до п'ятиста? // УМ. – 2013. – № 4. – С. 134.

Городенська Катерина. Про форми числівників у складних іменниках на *-річчя* // УМ. – 2014. – № 1. – С. 178.

II. Виконати вправи:

264, 265 (Плющ М. Я. Сучасна українська літературна мова : Зб. вправ : Навч. посібник / М. Я. Плющ, О. І. Леута, Н. П. Гальона. – К. : Вища шк., 1995. – С. 97 - 98.);

445, 456 (Глазова О. П. Українська мова : підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. П. Глазова. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2014. – С. 195 – 200).

III. З поданими числівниками скласти речення та охарактеризувати їх за схемою (Схема морфологічного розбору числівника:

1. Аналізована словоформа. 2. Частина мови; початкова форма (Н. в.). 3. Розряд і група за значенням. 4. Група за будовою. 5. Рід. 6. Число. 7. Відмінок. 8. Морфемний аналіз. 9. Спосіб творення. 10. Синтаксична роль).

В-1. 23 567, 3458-й, 4/5;

В-2. 57 893, 6723-й, 3/7;

В-3. 49 657, 6752-й, 7/9;

В-4. 99 444, 3591-й, 2/7;

В-5. 55 347, 7788-й, 5/11.

В-6. 56 789, 6599-й, 3/7.

В-7. 45 679, 2376-й, 4/9.

В-8. 75 376, 42113-й, 3/5 .

В-9. 14 676, 8877-й, 2/7.

В-10. 19 449, 7573-й, 1/5.

Практичне заняття № 8

ТЕМА: ЗАЙМЕННИК ЯК ЧАСТИНА МОВИ

ПЛАН

1. Займенник як частина мови. Лінгвістичний статус займенника. Місце займенника у традиційній класифікації частин мови.
2. Морфологічні ознаки та синтаксична роль займенника
3. Співвідношення займенника з іншими частинами мови:
 - а) узагальнено-предметні (іменникові) займенники;
 - б) узагальнено-якісні (прикметникові) займенники;
 - в) узагальнено-адвербіальні (прислівникові) займенники;
4. Розряди займенників за значенням.

ЛІТЕРАТУРА

Базова :

1. Сучасна українська літературна мова: Підручник/ А.П.Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін.; За ред. А. П. Грищенка. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К. : Вища школа, 1997. – С. 393 – 403.
2. Плющ М. Я. Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія. Підручник. 2-е видання, доповнене. – К. : Видавничий дім «Слово», 2010. – С. 221– 241.

Допоміжна :

1. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. – К., 1988. – 198 с.
2. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови: Академ.

граматика укр. мови / І. Вихованець, К. Городенська; За ред. І. Вихованця. – К. : Унів. вид-во „Ппульсари”, 2004. – 400 с.

3. Глазова О. П. Українська мова : підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. П. Глазова. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2014. – 240 с.

4. Головащук С. І. Українське літературне слововживання : Словник-довідник. – К., 1995. – 319 с.

5. Горпинич В. О. Морфологія української мови : Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К., 2004. – С.156 – 227.

6. Кучеренко І. К. Теоретичні питання граматики української мови: Морфологія. – Вінниця: „Поділля 2000”, 2003. – 464 с.

8. Сучасна українська літературна мова. Морфологія / За заг. ред. І. К. Білодіда. – К., 1969. – 583 с.

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

I. Підготувати конспект:

Гінзбург Михайло. Про гендерні особливості займенникових іменників кожний, усякий, жодний // УМ. – 2014. – № 2. – С. 94 – 106.

Сич В. Ф. Перехід у займенники слів інших частин мови // УМЛШ. – 1984. – № 10. – С. 28 – 32.

II. Виконати вправи:

268 (Плющ М. Я. Сучасна українська літературна мова : Зб. вправ : Навч. посібник / М. Я. Плющ, О. І. Леута, Н. П. Гальона. – К. : Вища шк., 1995. – С. 97 - 98.);

466 (Глазова О. П. Українська мова : підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. П. Глазова. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2014. – С. 208).

III. З творів художньої літератури виписати 10 складнопідрядних речень з узагальнено-предметними займенниками та 10 складносурядних

речень з узагальнено-якісними займенниками. З'ясувати значення займенників та визначити розряд.

Практичне заняття № 9

ТЕМА: СЛОВОЗМІНА ЗАЙМЕННИКІВ

ПЛАН

1. Відмінювання узагальнено-предметних (іменникових) займенників;
2. Відмінювання узагальнено-якісних(прикметникових) займенників;
3. Відмінювання узагальнено-адвербіальних (прислівникових) займенників;
4. Перехід займенників в інші частини мови.
5. Прономіналізація.

ЛІТЕРАТУРА

Базова :

1. Сучасна українська літературна мова: Підручник/ А.П.Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін.; За ред. А. П. Грищенка. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К. : Вища школа, 1997. – С. 393 – 403.
2. Плющ М. Я. Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія. Підручник. 2-е видання, доповнене. – К. : Видавничий дім «Слово», 2010. – С. 235 – 239.

Допоміжна :

1. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. – К., 1988. – 198 с.

2. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови: Академ. граматики укр. мови / І. Вихованець, К. Городенська; За ред. І. Вихованця. – К.: Унів. вид-во „Пульсари”, 2004. – 400 с.
3. Глазова О. П. Українська мова : підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. П. Глазова. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2014. – 240 с.
4. Головащук С. І. Українське літературне слововживання: Словник-довідник. – К., 1995. – 319 с.
5. Горпинич В. О. Морфологія української мови: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К., 2004. – С.156 – 227.
6. Кучеренко І. К. Теоретичні питання граматики української мови: Морфологія. – Вінниця: „Поділля 2000”, 2003. – 464 с.
8. Сучасна українська літературна мова. Морфологія / За заг. ред. І. К. Білодіда. – К., 1969. – 583 с.

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

І. Підготувати конспект:

Сич В. Ф. Перехід у займенники слів інших частин мови // УМЛШ. – 1984. – № 10. – С. 28 – 32.

Шелехова Г. Займенник // Дивослово. – 1995. – № 9.

ІІ. Виконати вправи:

264, 265 (Плющ М. Я. Сучасна українська літературна мова : Зб. вправ : Навч. посібник / М. Я. Плющ, О. І. Леута, Н. П. Гальона. – К. : Вища шк., 1995. – С. 97 - 98.);

445, 456 (Глазова О. П. Українська мова : підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. П. Глазова. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2014. – С. 195 – 200).

ІІІ. З творів художньої літератури виписати приклади переходу займенників в інші частини мови (5 речень).

Практичне заняття № 10

ТЕМА: ПРАВОПИС ЗАЙМЕННИКІВ. МОРФОЛОГІЧНИЙ РОЗБІР ЗАЙМЕННИКА

ПЛАН

1. Правопис узагальнено-предметних (іменникових) займенників;
2. Правопис узагальнено-якісних(прикметникових) займенників;
3. Правопис узагальнено-адвербіальних (прислівникових) займенників;
4. Морфологічний розбір займенників.

ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Сучасна українська літературна мова: Підручник/ А.П.Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін.; За ред. А. П. Грищенка. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К. : Вища школа, 1997. – С. 393 – 403.

2. Плющ М. Я. Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія. Підручник. 2-е видання, доповнене. – К. : Видавничий дім «Слово», 2010. – С. 235 – 239.

Допоміжна:

1. Вихованець І. Р. Частина мови в семантико-граматичному аспекті. – К., 1988. – 198 с.

2. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови: Академ. граматика укр. мови / І. Вихованець, К. Городенська; За ред. І. Вихованця. – К. : Унів. вид-во „Пульсари”, 2004. – 400 с.

3. Глазова О. П. Українська мова : підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч.

закл. / О. П. Глазова. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2014. – 240 с.

4. Головащук С. І. Українське літературне слововживання: Словник-довідник. – К., 1995. – 319 с.

5. Горпинич В. О. Морфологія української мови: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К., 2004. – С.156 – 227.

6. Кучеренко І. К. Теоретичні питання граматики української мови: Морфологія. – Вінниця: „Поділля 2000”, 2003. – 464 с.

7. Орфографічний словник української мови / Уклад. С. І. Головащук, М. М. Пешак та ін. – К., 1999. – 989 с.

8. Сучасна українська літературна мова. Морфологія / За заг. ред. І. К. Білодіда. – К., 1969. – 583 с.

9. Український правопис / НАН України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні; Інститут української мови – К. : Наукова думка, 2003. – 240 С.

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

I. Виконати вправи:

264, 265 (Плющ М. Я. Сучасна українська літературна мова : Зб. вправ : Навч. посібник / М. Я. Плющ, О. І. Леута, Н. П. Гальона. – К. : Вища шк., 1995. – С. 97 - 98.);

445, 456 (Глазова О. П. Українська мова : підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. П. Глазова. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2014. – С. 195 – 200).

II. Виконати морфологічний розбір займенників за схемою:

1. Аналізована словоформа. 2. Частина мови; початкова форма. 3. Група за співвіднесеністю з частинами мови. 4. Розряд за значенням. 5. Група за будовою. 6. Рід. 7. Особа. 8. Число. 9. Відмінок. 10. Морфемний аналіз. 11. Спосіб творення. 12. Синтаксична роль. 13. Правопис.

В-1. За татарським бродом коні топчуть яру руту і туман. За татарським бродом із сивого жита, з червоного маку народжується місяць, і коло козацької могили, як повір'я, висікається старий вітряк.

А в татарському броді глухо бухикають весла: похилі, пеначо давнина, діди лодь-лодь снують на човнах-душогубках, і не знати, що вони виловлюють – рибу чи далеку минувшину, бо тут, над берегом, і соняшники, немов щити, бо тут, над водою, і комар дзвенить, як ординська стріла, бо тут і досі хвиля вимиває зотлілий посів зотлілого часу: чийсь таляри, чийсь щерблені стріли і щерблені кості.

О пам'ять і смуток землі, чи минулися ви? Чи минулись? Бо й тепер од печалі сивіє жито над Ханським і Чорним шляхами, бо й тепер є татарські броди й козачі могили. Це давнина, це наша гірка, немов полин, давнина, її вже забуває час по книгах і кобзарі по майданах (М. Стельмах).

Але й досі в хатах-білянках, що підсніжниками зійшли на долонях узлісь і степів, печаляться матері котовців і червоних козаків; і досі в накупаних сонцем і грозами полях з-під серпа і сльози поглядають матері на приімлені шляхи, по яких пролетіли та й залетіли в югу історії коники-коні.

О наші передчасно посивілі матері, із сапкою в руках, із серпом на плечі та болючою в очах югою. Ви не проходили гімназій, ні вищих, ні нижчих шкіл. Вашою єдиною школою і книгою була книга землі, зерно у землі, сонце над землею, і діти біля персів, і діти біля ніг.

Золоте Відродження змалювало людству мадонн. А хто змалював наших босоногих мадонн із сапкою в руках чи серпом на плечі та дитям біля персів, що знали не шовки, а лише нерівне, шорстке полотно? І чи зрозуміють це ті, що вже не знатимуть полотна і полинового смутку давнини? Чи будуть довіку не як ношу, а як вдячність нести в душі свято і сум материнських очей і синівську вірність батькам, що шаблями вирубували новий час на чорних та ханських шляхах, щоб вони, ці шляхи, zostалися тільки полином пам'яті, а не шрамами сьогодення?.. (М. Стельмах).

В-2. Отак і він, Данило, ще неоперений, залишився без батька-матері. Батька на далекій Золотій Липі забрала війна, коли йому, Данилові, було вісім років, а мати ще кілька літ і на шляхах, і на торжищах, і в спілому сріблі жита, і коло бродів допитувалась у людей: чи десь не бачили, чи, бува, не чули... Та й, не допитавшись на цьому світі, пішла на той, мов стеблина сивого жита. І на землі не стало ще однієї жниці, а на небі зажеврїла ще одна зірка. І вже ніхто не почує її земного голосу.

Розлилися води
На чотири броди,
Що в першому броді
Соловей співає,
Соловей співає –
Весну розвиває...

Це весною, коли нуртувала і шаленїла хмільна вода. А влітку, як тільки задзвонять коси па лузі, для нього, малого, в неї була інша пісенька: «Був собі журавель та журавка, накосили сінця повні ясельця».

І навіть у снах він бачив і чотири броди, і солов'я, і журавля з журавкою, що старались на сіно, тільки довго не міг збагнути, як це соловей весну розвиває, а коли збагнув – здивувався і зрадів, ніби руками доторкнувся до таємничої квітки образу. Та в цю пору мати його вже не співала...

Якогось синього-синього вересневого вечора він поспішав до неї з робітфаку. Ось і його річка, що має чотири броди, ось і принишкле село з корогвами тополь, ось і його могутні ясени над стемнілим тином, і старенькі вдовині ворітця, що кигикають, мов чайка, і під солом'яною шапкою хатина, що тримає у віконцях сповійпість місяця. Прикладеш до них руку і теж маєш на ній місячний посів. Він постукав у віконце, щоб мати відчинила йому двері, прислухався до її ходи. Та не почув більше материних кроків і ніхто не відчинив йому дверей.

Як страшно людині, коли їй нема кому відчинити дверей. І все одно він і досі, вертаючись пізно додому, стукає в це віконце з місячним маревом чи

клубками темені і прислухається до хати, до матеріної ходи. Коли б він міг повернути її кроки, її руки, що іноді шорстко і м'яко лягали йому на голову, її тихий, заспокійливий голос, що струмком бринів біля його сну і струмками видобував зі сну:

– Данилку, вже скоро сонце зійде.

Вона ні разу в житті не проспала сонце. Ні разу! Якби він був маляром, то намалював би її з сонцем на плечі. Та не сонце, а вишню і хрест вона має в узголів'ї. Влітку на хресті краплинами крові червоніють вишні, восени здригається лист, узимку намерзає сніг, а весною він нанизується силянкою сліз... Був собі журавель та журавка. І не стало їх. А журавлина оболонь так само заростає травною, от лишень рани не заростають...

Тільки й рідні зосталось у Данила – бідова тітка Марина в Копайгородку та двоюрідна сестра у присілку. І чи зітхає, чи не зітхає вода в татарському броді, а Оксана все очікує брата з дороги. Стрічає вона його віястим усміхом, проводить печаллю, і тоді в її прижурених очах стоять такі сині сльози, як роса на розквітлому льоні.

– Не сумуй, сестро, – пригорне до себе, схилиться підкучерявленим житнім чубом над нею.

– То не я, то моє бездолля сумує, – так скаже, що несамохіть оглянешся, чи не причаїлася десь поблизу жіноча судьба... (М. Стельмах).

В-3. Красивим доля не поспішає важити щастя. Не відважила його й Оксані.

Ще зовсім недавно, де не йшла вона, людські очі, немов здивовані зорі, осявали її. А дівчина під ними соромливо, занепокоєно и радісно нахиляла голову. Не одне молоде серце вразила її врода, не один човен вечорами прибивався до татарського броду, та ні в один не поспішала сісти Оксана. Все їй не було часу, все вона вививалась і в жіночій, і в чоловічій роботі, вививалась, як у танці, бо хто ж, як не свої руки, принесуть у її сирітство і щматок хліба, і сорочку білу, і такі чоботята, якими можна лихо топтати, в яких можна й на люди вийти. Навіть клятї господині, яким не догодить ні чоловік, ні наймит, пі

сам пекельник, полювали за сирітськими руками. І тільки нечупари витріщувались на дівчину: чого, мовляв, щодня навіть на поління йти в чистій сорочці?

– Так у нас же вода не купована, – віджартовувалась Оксана і лебідкою проходила між захланністю тих, що з потом і брудом греблись до багатства.

– То вона отак хлопців принаджує, – сичали ті, які помічали, що жодні парубоцькі очі не оминають Оксанине личко і стан.

Та сама Оксана не зважала ні на ті очі, ні на ті слова, бо їй треба хліб заробляти, честь берегти.

А час ішов: весною – сіячем, улітку – косарем, восени – молотником, узимку – мірошником. Весною на дівочі голови час клав вінки, узимку – намітки. І вже на весіллях своїх подруг у душу Оксани забивався тривожний холодок: чому ж я не думаю ні про кого?

Це не любов, а неясна тривога материнства приходила до неї раніше любові. Не раз ця тривога материнства передчасно підштовхує дівчину до того, що не стало коханням. Це підсвідоме відчувала й Оксана і дедалі частіше вечорами дивилася на татарський брід, на дорогу за бродом і на Чумацький Шлях над світом.

Між туманними зорями ловили вітер вітряки, під туманними зорями лежала вся її хліборобська сторона, що трималась на рахманному житі і добрих спокійних орачах. І хтось же повинен прийти звідти, сказати неказане, розбудити те, що вже, немов дитя, полохливо ворушилося під серцем. Юна любов завжди починається з очікування. Іще не полюбивши нікого, дівчина в незрозумілій тривозі ждала його, і чийсь таємничі очі з'являлися їй з вечорів, і чийсь кроки бентежили її, і комусь на всі чотири броди посидала свій голос, щоб по ньому хтось прийшов до неї (М. Стельмах).

В-4. Знайомий світ і вужчав, і ширшав перед нею і обдавав її то страхом, то надіями. Отак і дійшла до високої громобитної. дзвіниці, що мовчала всі ці дні страсного тижня, як нібито мовчали колись у цю пору апостоли. Унизу в пій

було замкнено зерно і запорозькі при зброї святі, видерті за велінням владики з прадавнього іконостаса, а вгорі, біля дзвонів, дрімали і прокидались весняні вітерці.

Оксана плечем налягла па дубові двері дзвіниці, нони заскрипіли, сполохали відлуння, сполохали кажана, а віп, шугнувши шматком темені над головою, налякав її – і вода з горнятка хлюпнула па землю. Ось тобі й маєш недобру прикмету. Іти чи не йти до тих високих дзвонів? Оксана притулилась до одвірка, подумала і, не чуючи серця, ввійшла в дзвіницю; знизу, з глибинних засіків, пахнуло підопрілим зерном, старими корогвами, задавненим воском, а згори шерехкотіло перестояним деревом.

Скрипливими східцями дівчина почала підійматися до дзвонів, вони дрімотно озвалися на її ходу, наче хотіли заговорити до неї. Найбільший дзвін чимсь нагадував діда Корпія, коли той у потемнілому солом'яному брилі виходив із степових вечорів.

З високості Оксана глянула на землю. Таємнича, мов недоказана казка, вона піднімала вгору підсинені, оброшені зорями хати і підпирала небо темними лапатими руками яворів. Біля самого лісу, мов квітка папороті, розцвів самотній вогник, пригас і знову розкрив сполохані пелюстки. Хто там біля нього гріє руки, чи душу, чи виглядає когось? І, скрадаючись, любов іде до любові, щоб мати вечоровий хміль і поранковий жаль, як мали їх її посестри.

Подумавши про це, про кохання своїх подруг, Оксана знітилась, і все її чарування здалося забобоном. Ну що з того, коли вона обміє дзвона водою і скаже йому:

– Дзвоне мій співучий, дзвопо голосистий, як у тобі б'ється серце, хай так заб'ється серце Ярослава; як тебе здалека всі чують, хай мене почує Ярослав; як ти привертаєш до себе людей, хай до мене привернеться Ярослав...

Хіба може мертва мідь привернути любов, коли по привертає її навіть серце? Не судьба, виходить. Тож не обманной повір'ям ні себе, ні час.

Оксана знову з тугою подивилась на землю – тепер вона кудись пливла з підсиненими і оброшеними зорями хатами, з вибіленими дорогами, з купинами

дерев, і в невідоме пливла дзвіниця з пришишклими вітерцями, з пришишклими дзвонами, що ждали великодня. Дзвони завжди, не так як людина, мають свій великдень. Уже прощаючись, дівчина припала до великого дзвона, а він щось зашепотів їй. От тільки що? Бо дзвони мають у собі великодні, і похоронні голоси. Оксана, постоявши щн в мідному товаристві, як сновиди, почала спускатися вниз. Перед нею ворушилась темінь, навкруг неї снував чігі[кий острах... Хоч би тепер зустрівся їй Стах – усе було б спокійніше (М. Стельмах).

В-5. Біля вітряка, що стояв па пагорбі», підіймався владар нічного неба; росячи росу, він погойдував тіні і змовницьки поглядав на всю землю; Оксана, схрестивши руки на грудях, благальне подивилась на місяць, а той лагідно посміхнувся їй. І цього було досить, щоб повеселішати дівчині й спокійніше поспішити зі своєю самотиною до своєї самотини. І враз за річкою зацвів золотий кущ багаття. Чи не Стах просвіщає їй доріжку?

Неподалік од татарського броду, де навшпиньки спинався долинковий туманець, окреслилась постать людини. Доброї чи лихой? Оксана завмерла, а далі не повірила сама собі: назустріч ішов Ярослав. З несподіванки він вражено зупинився, спохмурнів. Але в дівочих очах просвічувалась не провина, а сама любов. Значить, Оксані так гарно було з кимось зустрічати нічку, що навіть збентеження не лягло на її обличчя. Кому ж висяюють ці очі?

– Хіба ж, дівчино, можна так пізно ходити? – сказав з докором, з тугою і для чогось, як на свідка, кивнув головою на місяць. – Уже он скоро перші півні заспівають.

– Я люблю, коли співають півні – вони людям ранок виспівують, – довірливо поглянула на хлопця і непомітно для себе потягнулась до нього.

– Оце так! – оторопів Ярослав, потім запитав грубо, щоб приголомшити її і приглушити власні болі: – А ще кого ти любиш?

– А вам ніби не байдуже? – болісно посміхнулась йому. Хлопець у думці вилаяв себе за грубість.

– Не байдуже, Оксано. Але ж ти не скажеш.

– І не сказала б, та мушу.

– Мушиш?

– Авжеж, бо ви, кажуть, їдете з села, – зажурено дивиться на нього і на придолинковий туманець, що стоїть за ним.

– То й що, Оксано? – дрогонув голос Ярослава, і тепер уже він потягнувся до неї.

– А їдете ж?

– Їду.

– Ой!

Чорні птахи шарпнули їй плечі, груди. Чи це вони прилетіли з тієї дзвіниці, де вона даремно сподівалася привернути хлопця. Борючись із плачем, дівчина відвела погляд од броду, де біглаграла вода: доганяй — не здоженеш.

– То й що, Оксано? – Крихітка надії ворухнулась у душі хлопця.

І вона, чавлячи болі й сором, глянула собі під ноги:

– Би поїдете, а я буду сохнути за вами.

– Ти що говориш! – мало не скрикнув Ярослав. – Такого не може бути.

– Чому ж не може?

– Бо ти ж гарна, як мальована...

– То й що з того малювання?

Ярослав заглянув їй у вічі: може, там одпа насмішка? Але там були дві довірливі зорі.

– Справді будеш сохнути за мною?

Вона оглянулась довкола, на ті трави, що дрімали в синім мерехтінні, на той блакитнаво-срібний сон, що натрушував місяць на землю (М. Стельмах).

Практичне заняття № 11

ТЕМА: ПРИСЛІВНИК ЯК ЧАСТИНА МОВИ. ЗНАЧЕННЄВІ РОЗРЯДИ ПРИСЛІВНИКІВ

ПЛАН

1. Значення, морфологічні ознаки та синтаксична роль прислівника.
2. Значеннєві розряди прислівників:
 - а) означальні прислівники (якісно-означальні, кількісно-означальні, способу дії); ступені порівняння означальних прислівників;
 - б) обставинні прислівники (прислівники часу, прислівники місця, прислівники причини, прислівники мети);
 - в) безособово-предикативні прислівники;
 - г) модальні прислівники.

ЛІТЕРАТУРА

Базова :

1. Сучасна українська літературна мова: Підручник/ А.П.Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін.; За ред. А. П. Грищенка. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К. : Вища школа, 1997. – С. 446 – 455.
2. Плющ М. Я. Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія. Підручник. 2-е видання, доповнене. – К. : Видавничий дім «Слово», 2010. – С. 288 – 292.
3. Сучасна українська мова: Морфологія : підручник / Л. А. Алексієнко, О. М. Зубань, І. В. Козленко; за ред. А. К. Мойсієнка ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К. : Знання, 2013. – С. 449 – 471.

Допоміжна :

1. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. – К., 1988. – 198 с.
2. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови: Академ. граматики укр. мови / І. Вихованець, К. Городенська; За ред. І. Вихованця. – К. : Унів. вид-во „Пульсари”, 2004. – 400 с.
3. Глазова О. П. Українська мова : підруч. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. П. Глазова. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2016. – 271 с.
4. Головащук С. І. Українське літературне слововживання: Словник-довідник. – К., 1995. – 319 с.
5. Горпинич В. О. Морфологія української мови: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К., 2004. – С.156 – 227.
6. Кучеренко І. К. Теоретичні питання граматики української мови: Морфологія. – Вінниця: „Поділля 2000”, 2003. – 464 с.
8. Сучасна українська літературна мова. Морфологія / За заг. ред. І. К. Білодіда. – К., 1969. – 583 с.

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

І. Підготувати конспекти статей:

1. Висоцький Анатолій. Функціонально-синтаксичні сфери означальних прислівників в українській літературній мові // УМ. – 2013. – № 2. – С. 29 – 37.
2. Мукан Г. М. Морфологічна будова і способи творення прислівників // УМЛШ. – 1983. – № 10.

ІІ. Виконати вправи:

346, 347 (Плющ М. Я. Сучасна українська літературна мова : Зб. вправ : Навч. посібник / М. Я. Плющ, О. І. Леута, Н. П. Гальона. – К. : Вища шк., 1995. – С. 133 - 134.);

360, 363 (Глазова О. П. Українська мова : підруч. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. П. Глазова. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2016. – С. 171 – 173).

III. З творів художньої виписати речення з різними значеннєвими розрядами прислівників (по 5 речень кожного розряду). Визначити значення, морфологічні ознаки та синтаксичну роль прислівників, ужитих у реченнях.

Практичне заняття № 12

ТЕМА: ТВОРЕННЯ ТА НАПИСАННЯ ПРИСЛІВНИКІВ. МОРФОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРИСЛІВНИКІВ

ПЛАН

1. Способи творення прислівників:
 - а) суфіксальний словотвір прислівників;
 - б) префіксальний словотвір прислівників;
 - в) суфіксально-префіксальний словотвір прислівників;
2. Адвербіалізація.
3. Написання прислівників.
4. Морфологічний аналіз прислівників.

ЛІТЕРАТУРА

Базова :

1. Сучасна українська літературна мова: Підручник/ А.П.Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін.; За ред. А. П. Грищенка. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К. : Вища школа, 1997. – С. 446 – 455.
2. Плющ М. Я. Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія. Підручник. 2-е видання, доповнене. – К. : Видавничий дім «Слово», 2010. – С. 288 – 292.
3. Сучасна українська мова: Морфологія : підручник / Л. А. Алексієнко, О. М. Зубань, І. В. Козленко; за ред. А. К. Мойсієнка ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К. : Знання, 2013. – С. 449 – 471.

Допоміжна :

1. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. – К., 1988. – 198 с.
2. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови: Академ. граматики укр. мови / І. Вихованець, К. Городенська; За ред. І. Вихованця. – К. : Унів. вид-во „Пульсари”, 2004. – 400 с.
3. Глазова О. П. Українська мова : підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. П. Глазова. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2014. – 240 с.
4. Головащук С. І. Українське літературне слововживання: Словник-довідник. – К., 1995. – 319 с.
5. Горпинич В. О. Морфологія української мови: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К., 2004. – С.156 – 227.
6. Кучеренко І. К. Теоретичні питання граматики української мови: Морфологія. – Вінниця: „Поділля 2000”, 2003. – 464 с.
8. Сучасна українська літературна мова. Морфологія / За заг. ред. І. К. Білодіда. – К., 1969. – 583 с.
11. Український правопис / НАН України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні; Інститут української мови – К. : Наукова думка, 2003. – 240 С.

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

I. Законспектувати правопис прислівників

Український правопис / НАН України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні; Інститут української мови – К. : Наукова думка, 2003. – 240 С. (С. 37 – 40).

II. Виконати вправи:

357 (Плющ М. Я. Сучасна українська літературна мова : Зб. вправ : Навч. посібник / М. Я. Плющ, О. І. Леута, Н. П. Гальона. – К. : Вища шк., 1995. – С. 137.);

445, 456 (Глазова О. П. Українська мова : підруч. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. П. Глазова. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2017. – С. 195 – 200).

III. Виконати морфологічний розбір прислівників за схемою:

1. *Аналізоване слово.*
2. *Частина мови.*
3. *Значеннєвий розряд.*
4. *Підрозряд прислівника.*
5. *Ступінь порівняння (для якісно-означальних).*
6. *Морфемний аналіз.*
7. *Словотвірний розбір.*
8. *Синтаксична роль.*
9. *Правопис.*

В-1. 1. Єремія перепинив Тодозю, знов обхопив її плечі знестямки так міцно, неначе хтось стиснув їй плечі обценьками (І. Нечуй-Левицький). 2. Кривоніс натяг на чуприну яломок без верха, підбитий вітром, в котрому була дірка на дірці, і пошкандибав так швиденько з двору, що тільки скорчена нога на милиці, закутана в ганчірки, мелькала ззаду» (І. Нечуй-Левицький). 3. Шляхтичі спочатку вели розмову несміливо, але потім згодом, випивши по чарці - по другій, набрались сміливості, стали балакати голосно й поводитись з князем запанібрата (І. Нечуй-Левицький). 4. Як же ми тепер посходимо наниз звідсіль? (І. Нечуй-Левицький). 5. Ще й повишивані та помережані зверху скраю на цілу долоню (І. Нечуй-Левицький).

В-2. 1. Чернігівський полковник Подобайло взяв заново Гомель, Пропойськ, Новий Бихів (І. Нечуй-Левицький). 2. Йди спати, Іване Остаповичу, а завтра розкажеш і мені, про що там була розмова між Бутурліним та митрополитом (І. Нечуй-Левицький). 3. Ми будемо йому завсіди раді, – сказала гетьманша і замовкла, бо не любила говорити багато і була зроду нерозмовна (І. Нечуй-Левицький). 4. Пішла до церкви та досі певно в церкві, бо ще не вийшли з заутрені, – обізвалась Тодозя й скося поглядала на старців (І. Нечуй-Левицький). 5. Як впадеш, сину, на степу постріляний та порубаний, то закрій хусткою вид, щоб степові орли не виклювали часом очей, доки товариші піднімуть тебе з землі живого! (І. Нечуй-Левицький).

В-3. 1. Вранці вдосвіта козацьке військо виступило за річку через греблю, щоб доклати табір; Єремія прокинувся ще вдосвіта; Ще вдосвіта Єремійні старости вигнали на влови, на облаву усіх панщанних мужиків з села звіра («Єремія Вишневецький»). 2. Не буде цього ніколи, доки мого віку! (І. Нечуй-Левицький). 3. Я буду любити тебе довіку, доки стоятиме земля, животітимуть люде й світитиме сонце (І. Нечуй-Левицький). 4. Олеся засоромилась, стала червона, як калина, і очі спустила додолу, одначе не спротивилась і тричі поцілувалась з ним. Виговський, як добрий навиглядач, зауважив на це, як на добрий знак для себе (І. Нечуй-Левицький). 5. Як тільки ти будеш справдовуватись, будеш мені суперечити, я тебе порубаю отією шаблею, що я закинув в гущавину, чи тут, чи деінде (І. Нечуй-Левицький).

В-4. 1. Ми самі цьому невідомі, ясновельможна! оце шатнемось та кинемось по садку, по гущавині й будемо обшукувати і садок, і усе подвір'я, – сказав жовнір, уклонившись, і вмить зник надворі; І несподівано вмить падав додолу або козак, або оксамитовий кунтуш (І. Нечуй-Левицький). 2. Я бажаю часто вас бачити в Чигирині і в нас в гостях, хоч ви й далеченько-таки од нас живете (І. Нечуй-Левицький). 3. (І. Нечуй-Левицький). 4. Вчора прибув сюди з Сенчі пан з жінкою та з дітьми; Одна княгиня Вишневецька виїхала вчора, а сьогодні виїжджає друга; Але вчора лягома прибув до його Карабча-Мурза й привів на підмогу козакам сорок тисяч татар (І. Нечуй-Левицький). 5. З одного боку, десь далеко-далеко в куточку вгорі, блимало невеличке кругле віконце, ніби прокручене свердлом-лопатнем у товстій стіні (І. Нечуй-Левицький).

В-5. 1. Вчора ввечері наймит попередив тебе з волами і пригнав воли до двору раніше, ніж ти вернувся на коні; А чого ти, сину, вчора загаївся в дорозі? (І. Нечуй-Левицький). 2. За видану вперед за три місяці з скарбу плату вони посправляли собі суконні кунтуші, начепляли на голови квітчасті суконні шапки з червоними верхами та китицями (І. Нечуй-Левицький). 3. Як тільки свінуло, я прийшла сюди, блукала кругом палацу, никала по садку, щоб глянути на тебе востаннє на моєму віку; І люблю тебе теперечки, мій голубе сизий, як свою

душу, і прийшла до тебе, щоб глянути на тебе востаннє, а цього не скажу, бо нічогісінько не знаю (І. Нечуй-Левицький). 4. І незабаром князь Костянтин з молодим Єремією, убрані в дорогі шовкові кунтуші та жупани, пішли до єзуїтської колеґії, котра стояла внизу під горою серед зеленого розкішного садка, мурована й не обшикатурена, вкрита червонуватою черепицею, й така здорова та довга, що в неї можна було змістити половину львівських пожитців (І. Нечуй-Левицький). 5. Од орлиних крил лився світ то білий, як світ сонця, і всі хмари білили, ніби вдень (І. Нечуй-Левицький).

В-6. Фонемі як *лінгвістичній* одиниці властива автономність. Відриваючись від конкретної морфеми, звук набуває певної самостійності, незалежності, автономності. Саме тоді, коли звук пориває з лексичним або граматичним значенням, він перестає бути словом чи морфемою і стає *самостійною* звуковою одиницею, яка об'єктивно існує поряд з іншими мовними одиницями – морфемою, словом, реченням, хоч не однакова з ними за своєю роллю.

Автономність фонем виявляється передусім у тому, що носії мови легко членують на фонемі будь-яке незнайоме їм слово або, навпаки, складають нові слова, наприклад абрєвіатури, замінюють незнайомі звуки запозичених слів звуками *рідної* мови. Свідченням автономності звукової системи є також можливість зображення звуків у вигляді літер у звуковому письмі.

Визнають автономність фонем представники празької і *лондонської* фонологічних шкіл, а також *американські* дескриптивісти, натомість московська фонологічна школа повністю відкидає автономність плану вираження. Вона виходить з того уявлення, що звукова сторона не існує окремо від морфологічної, що через це фонема існує не як окрема одиниця, незалежно, автономно, а як деякий елемент морфем. Поза морфемою розглядати фонему не можна (*Підручник*).

Практичне заняття № 13

КОНТРОЛЬНА РОБОТА

ЛІТЕРАТУРА

Базова :

1. Сучасна українська літературна мова: Підручник/ А.П.Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін.; За ред. А. П. Грищенка. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К. : Вища школа, 1997. – С. 365 – 469.

2. Плющ М. Я. Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія. Підручник. 2-е видання, доповнене. – К. : Видавничий дім «Слово», 2010. – С. 190 – 292.

3. Сучасна українська мова: Морфологія : підручник / Л. А. Алексієнко, О. М. Зубань, І. В. Козленко; за ред. А. К. Мойсієнка ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К. : Знання, 2013. – 524 С.

Допоміжна :

1. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. – К., 1988. – 198 с.

2. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови: Академ. граматика укр. мови / І. Вихованець, К. Городенська; За ред. І. Вихованця. – К. : Унів. вид-во „Пульсари”, 2004. – 400 с.

3. Глазова О. П. Українська мова : підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. П. Глазова. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2014. – 240 с.

4. Головащук С. І. Українське літературне слововживання: Словник-

довідник. – К., 1995. – 319 с.

5. Горпинич В. О. Морфологія української мови: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К., 2004. – С.156 – 227.

6. Кучеренко І. К. Теоретичні питання граматики української мови: Морфологія. – Вінниця: „Поділля 2000”, 2003. – 464 с.

8. Сучасна українська літературна мова. Морфологія / За заг. ред. І. К. Білодіда. – К., 1969. – 583 с.

11. Український правопис / НАН України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні; Інститут української мови – К. : Наукова думка, 2003. – 240 С.

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

I. Виконати морфологічний розбір прикметників, числівників, займенників, прислівників за схемою.

Схема морфологічного розбору прикметника:

1. Аналізована словоформа. 2. Частина мови; поч. форма – Н. в. одн. чол., середн. чи жін. роду. 3. Розряд за значенням. 4. Ступінь порівняння (для якісних прикметників). 5. Форма за флексією. 6. Група за кінцевим приголосним основи. 7. Рід. 8. Число. 9. Відмінок. 10. Морфемний склад. 11. Спосіб словотворення. 12. Синтаксична роль. 13. Правопис.

Схема морфологічного розбору числівника:

1. Аналізована словоформа. 2. Частина мови; початкова форма (Н. в.). 3. Розряд і група за значенням. 4. Група за будовою. 5. Рід. 6. Число. 7. Відмінок. 8. Морфемний аналіз. 9. Спосіб творення. 10. Синтаксична роль).

Схема морфологічного розбору займенників:

1. Аналізована словоформа. 2. Частина мови; початкова форма. 3. Група за співвіднесеністю з частинами мови. 4. Розряд за значенням. 5. Група за

будовою. 6. Рід. 7. Особа. 8. Число. 9. Відмінок. 10. Морфемний аналіз. 11. Спосіб творення. 12. Синтаксична роль. 13. Правопис.

Схема морфологічного розбору прислівника:

1. Аналізоване слово. 2. Частина мови. 3. Значеннєвий розряд. 4. Підрозряд прислівника. 5. Ступінь порівняння (для якісно-означальних). 6. Морфемний аналіз. 7. Словотвірний розбір. 8. Синтаксична роль. 9. Правопис.

В-1. 1. Демко Лютай мусив підписати умову того миру вкупі з Богданом Хмельницьким, котрий служив тоді в війську Павлюка за писаря і котрий потім якраз через десять років сам підняв усю Україну на Польщу і розбив польське військо під Корсунем («Іван Виговський»). 2. Тодозя не зводила очей з смуглявого князя, неначе придивлялась до його й уважливо слідкувала за кожним рухом лютого ворога, сподіваючись нападу щохвилини («Князь Єремія Вишневецький»). 3. Гетьманша щодня, щогодини сподівалась, що до Чигирина прибуде обозний Тиміш Носач, котрий мав заїхати в Чигирин до гетьманші на од'їзді в Германівку на раду; щодня, щогодини вона сподівалась, що гетьман з козаками вернеться з Германівки і дасть поміч Чигиринові (І. Нечуй-Левицький).

В-2. 1. Вже надворі сутеніло, як Іван Остапович вскочив конем в просторний двір старого Євстафія Виговського, кинув поводи козакові і пішов в невеличкий дерев'яний дім, де його привітали од щирого серця брат Данило з жінкою («Іван Виговський»). 2. В ті тривожні часи, коли сподівались польського нападу щодня, щогодини, коли усі козаки були на війні, покидавши дома самих молодичь, українські молодичі набирались сміливості і відваги й окозачувались («Іван Виговський»). 3. Олеся не виходила в його з думки, неначе й вона стояла тут, в церкві, недалеко од його коло своєї тітки, а він все дивився на її височеньку тілисту та рівну постать, на її білу, як сніг, шию та ясноволосу головку (І. Нечуй-Левицький).

В- 3. 1. Двірська челядь Вишневецького замкнулась в старому замку, котрий поставив ще Єремійн батько князь Михайло й перевіз туди сорок три гаківниці з Вишневця («Князь Єремія Вишневецький»). 2. Переїжджаючи через свої маєтності на Волині, Єремія тільки тепер, дійшовши до повного зросту, вперше запримітив, яка в його сила землі, борів, степу, сіл та панщанних людей («Князь Єремія Вишневецький»). 3. Виговський бачив, що гетьман вже старий та недужий, може спересердя та зопалу нашкодити Україні в справі з Москвою, почав заспокоювати гетьмана, благав його подождати трохи та гаразд розвідати про це діло, обнімав коліна, доказував, що це неможлива річ, щоб цар оддав Україну ворогам благочестивої віри й поганцям на поталу (І. Нечуй-Левицький).

В-4. 1. Виговський бачив, що гетьман вже старий та недужий, може спересердя та зопалу нашкодити Україні в справі з Москвою, почав заспокоювати гетьмана, благав його подождати трохи та гаразд розвідати про це діло, обнімав коліна, доказував, що це неможлива річ, щоб цар оддав Україну ворогам благочестивої віри й поганцям на поталу («Іван Виговський»). 2. Шляхтичі спочатку вели розмову несміливо, але потім згодом, випивши по чарці - по другій, набрались сміливості, стали балакати голосно й поводитись з князем запанібрата («Князь Єремія Вишневецький»). 3. І серед того натовпу повсякчас виникав смуглявий Єремія, неначе повний місяць виникав з чорних хмар (І. Нечуй-Левицький).

В-5. 1. В Переяславі, після ради 8 генваря 1654 року, гетьман Богдан Хмельницький з козацьким військом прийняв присягу на підданство московському цареві Олексієві Михайловичу перед московськими посланцями («Іван Виговський»). 2. Пізно погасло світло в Єремійному палаці; дуже рано повставали в палаці, і Єремія виступив у похід («Єремія Вишневецький»). 3. Проте ця редакторська праця нерідко поліпшувала рукописний текст, де зустрічалися повтори авторської думки, окремі діалоги чи повідомлення розповідача з «надлишковою» у цих місцях інформацією (І. Нечуй-Левицький).